

Rapport

Datum: 15-01-2021

Verrekijker van het waterschap

Een onderzoek naar de stand van zaken, invullingen en reikwijdte van Integrale Langetermijnvisies Op het Watersysteem (ILOW's) van de waterschappen

Opdrachtgever: Sweco Nederland B.V.
Afdeling: Gebiedsadvies De Bilt
Adres: De Holle Bilt 9, 3732HM

Verantwoording

Titel	Verreijkker van het waterschap
Subtitel	Een onderzoek naar de stand van zaken, invullingen en reikwijdte van Integrale Langetermijnvisies Op het Watersysteem (ILOW's) van de waterschappen
Datum	15-01-2021
Auteur	Dave van Balkum
E-mailadres	dave.vanbalkum@sweco.nl

Bron afbeelding voorpagina: Blad: PUUR Natuur (Natuurmonumenten, Wim Dasselaar)

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
1.1	Aanleiding	4
1.2	Doel	4
1.3	Leeswijzer	4
2	Context	5
2.1	Omgevingswet	5
2.2	Omgevingsvisie	6
2.3	Integrale Langetermijnvisies Op het Watersysteem (ILOW's)	7
3	Vraagstelling en aanpak onderzoek	8
3.1	Hoofd- en deelvragen	8
3.2	Methode	9
4	Bevindingen	10
4.1	Stand van zaken	10
4.2	Proces	12
4.3	Invulling	14
4.4	Reikwijdte	16
5	Discussie	19
6	Conclusies en Aanbevelingen	21
6.1	Conclusies	21
6.2	Aanbevelingen	21
	Bibliografie	23
	Bijlage	24
1	Overzicht gesprekspartners extern	25
2	Overzicht gesprekspartners intern	27
3	Overzicht beoordelingskader ILOW	28

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

Water is een van de dragers van de ruimtelijke kwaliteit en hiermee een belangrijke component in ruimtelijke ontwikkelingen. Waterschappen zijn als functionele overheid binnendijks verantwoordelijk voor de waterkwaliteit (schoon water) en -kwantiteit (droge voeten). Daarnaast is het waterschap verantwoordelijk voor het beheer van de (primaire) waterkeringen in het beheergebied (waterveiligheid). Samengevat zijn dit de kerntaken van het waterschap (Rijksoverheid, 2020). Hiermee is een waterschap een belangrijke speler in het ruimtelijk domein.

De uitvoerbaarheid van de kerntaken (schoon water, droge voeten en waterveiligheid) van het waterschap wordt onder druk gezet door veranderingen in het ruimtelijk domein. Voorbeelden van veranderingen in het ruimtelijk domein zijn de landbouw-, energie- en mobiliteitstransities. Naast het fysiek onder druk komen staan van de uitvoerbaarheid van de kerntaken spelen er ook diverse maatschappelijke opgaven. Zo wordt de maatschappij mondiger en de komende Omgevingswet vraagt initiatiefnemers om zelf draagvlak te creëren voor projecten. Om deze uitdagingen op te pakken lijkt er een trend waarneembaar waarin waterschappen steeds verder vooruitdenken. Een manier om vooruit te denken is het opstellen van wat ik in dit rapport een 'Integrale Langetermijnvisie Op het Watersysteem' (ILOW) noem. Van een aantal waterschappen is bekend dat ze een ILOW aan het opstellen zijn of deze al gereed hebben. Een totaalbeeld van de 21 in Nederland bestaande waterschappen ontbreekt. Ook is het proces en de invulling van deze ILOW's tot dusver onbekend en is de reikwijdte van de ILOW's niet duidelijk.

1.2 Doel

Het doel van dit onderzoek is dan ook om inzicht te krijgen in de stand van zaken, invulling en reikwijdte van ILOW's. Dit inzicht is van belang omdat dit het delen van kennis en ervaringen binnen de 21 waterschappen kan bevorderen. Ik wil hierbij expliciet vermelden dat het niet het doel is om waterschappen te beoordelen ten opzichte van elkaar. Het doel is om de diversiteit zichtbaar te maken zodat de 21 waterschappen van elkaar kunnen leren.

1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk twee beschrijft de context van dit onderzoek waarin de Omgevingswet en het bijbehorende instrumentarium de rode draad zijn. In hoofdstuk drie worden de hoofdvraag en bijbehorende vier deelvragen toegelicht. Ook bevat hoofdstuk drie een korte uiteenzetting van de onderzoeksmethode. Hoofdstuk vier geeft een uiteenzetting van de bevindingen in relatie tot de vier deelvragen. In hoofdstuk vijf worden de resultaten bediscussieerd. In hoofdstuk zes worden de conclusies en aanbevelingen gedeeld. In de bijlage staat een overzicht van geïnterviewde personen en de (interne) gesprekpartners.

2 Context

2.1 Omgevingswet

De Omgevingswet beoogt verregaande vereenvoudiging van het huidige stelsel van wet- en regelgeving voor de ontwikkeling en het beheer van de leefomgeving en hiermee ook van het watersysteem. De Omgevingswet tracht het huidige, door de jaren gegroeide stelsel van diverse wetten en regels te bundelen in één nieuwe wet (Rijksoverheid, 2020). Hiermee heeft de wet niet direct invloed op de (fysieke) taken van het waterschap. Echter brengt dit wel bestuurlijke uitdagingen met zich mee. Een belangrijk element in de Omgevingswet is dat de initiatiefnemers zelf moeten zorgen voor draagvlak voor hun projecten en beleid. Aan de voorkant meepraten en meebeslissen met gemeenten en provincies over ruimtelijke keuzen wordt door de Omgevingswet noodzakelijk om eigen belangen en maatschappelijke taken van een waterschap te borgen.

De nieuwe Omgevingswet is voor veel waterschappen hiermee de aanleiding om hun rolopvatting ten aanzien van het uitvoeren van de kerntaken opnieuw te definiëren. Dit alles met als hoger gelegen doel van de Omgevingswet om de leefomgeving maximaal te benutten, terwijl je deze tegelijkertijd beschermt. Om hieraan te werken biedt de Omgevingswet zes onderling nauw samenhangende (kern) instrumenten: de omgevingsvisie, het programma, decentrale regelgeving, algemene rijksregels voor activiteiten, de omgevingsvergunning en het projectbesluit (zie figuur 1).

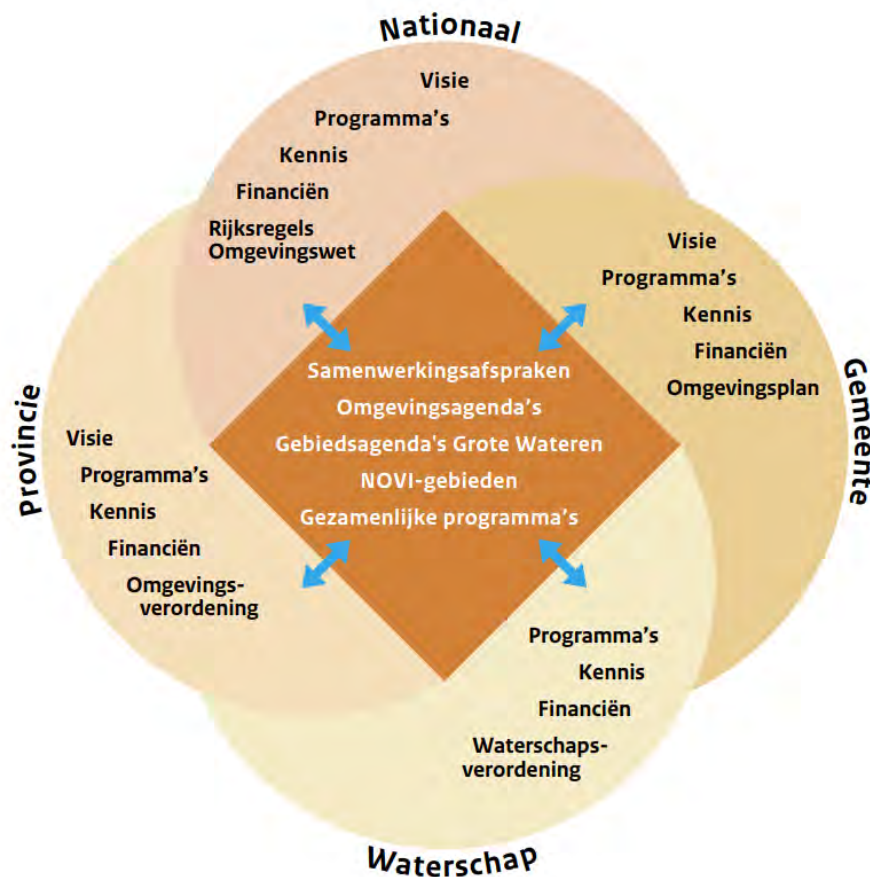

Figuur 1 Samenhang kerninstrumenten Omgevingswet (Rijksoverheid, 2017)

2.2 Omgevingsvisie

In dit onderzoek naar ILOW's bij waterschappen ligt de focus op het eerste instrument, de omgevingsvisie. De Omgevingswet geeft aan dat het Rijk, de provincies en gemeenten elk een omgevingsvisie vaststellen voor hun gehele grondgebied. De omgevingsvisie is een samenhangend, strategisch plan voor de hele fysieke leefomgeving en houdt rekening met alle ontwikkelingen in een gebied. De Omgevingswet verplicht gemeenten, provincies en het Rijk omgevingsvisies op te stellen (artikel 3.1), te weten: Nationale omgevingsvisie (NOVI), provinciale omgevingsvisie (POVI) en gemeentelijke omgevingsvisie (GOVI).

Het waterschap kent zo'n verplichting niet (zie figuur 2). Wel dienen provincies en gemeenten rekening te houden met de taken en bevoegdheden van andere bestuursorganen (artikel 2.2). Ook dienen gemeenten bij de totstandkoming van het gemeentelijk omgevingsplan rekening te houden met de gevolgen voor het beheer van watersystemen (artikel 5.37 van het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) (Aandslagmetdeomgevingswet, 2017). Daarnaast dienen gemeenten het waterbelang te borgen in hun omgevingsvisies. De waterschappen kunnen hiervoor hun kennis en kunde over het watersysteem inbrengen. In de praktijk blijkt het een uitdaging om het thema water onder te brengen in de gemeentelijke en provinciale omgevingsvisies (Aandslagmetdeomgevingswet, 2017).

Figuur 2 Beleidsdoorwerking Omgevingswet (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninklijksrelaties, 2020)

2.3 Integrale Langetermijnvisies Op het Watersysteem (ILOW's)

Met de inwerkingtreding van de Omgevingswet dienen waterschappen in plaats van het Waterbeheerplan (WBP) een Waterbeheerprogramma vast te stellen (art 3.5). Het grootste verschil met het Waterbeheerplan is dat het Waterbeheerprogramma niet langer de hoofdlijnen van het watersysteembeleid hoeft te bevatten. Deze hoofdlijnen moeten onder de Omgevingswet in de 'omgevingsvisies' (NOVI, POVI en GOVI) worden ondergebracht (Roelands-Fransen & Jager, 2020). Omdat de waterschappen de nieuwe WBP's (periode 2022-2027) eind 2021 vaststellen vallen deze nog onder de huidige Waterwet. Hiermee zijn waterschappen dus (nog) niet verplicht om een Waterbeheerprogramma te maken.

Dit betekent onder andere dat het waterbelang geborgd dient te worden in de GOVI en POVI, aangezien waterschappen zelf niet verplicht zijn een eigen omgevingsvisie op te stellen. Om dit in de praktijk te bewerkstelligen, blijkt dat waterschappen de behoefte hebben aan een ILOW.

Dit is te zien aan het initiatief dat diverse waterschappen hebben genomen om er een op te stellen. De ILOW wordt vastgesteld als zijnde zelfbindend wat het een richtinggevend document maakt voor de eigen organisatie (vergelijkbaar met NOVI, POVI en GOVI). Daarnaast wordt de ILOW vaak aangeduid als een levend document. Dit houdt in dat het document niet voor een bepaalde tijd is vastgesteld en hiermee aangepast kan worden indien gewenst. Hiermee is een ILOW een document in de geest van de Omgevingswet.

De ILOW's worden bij de waterschappen met verschillende benamingen aangeduid, zoals 'blauwe omgevingsvisie' (BOVI), Watervisie, Wateragenda, Waterpraatkaart of Waterpraatplaat. In dit onderzoek is ervoor gekozen een overkoepelend concept te introduceren om verwarring en discussie over terminologie te voorkomen.

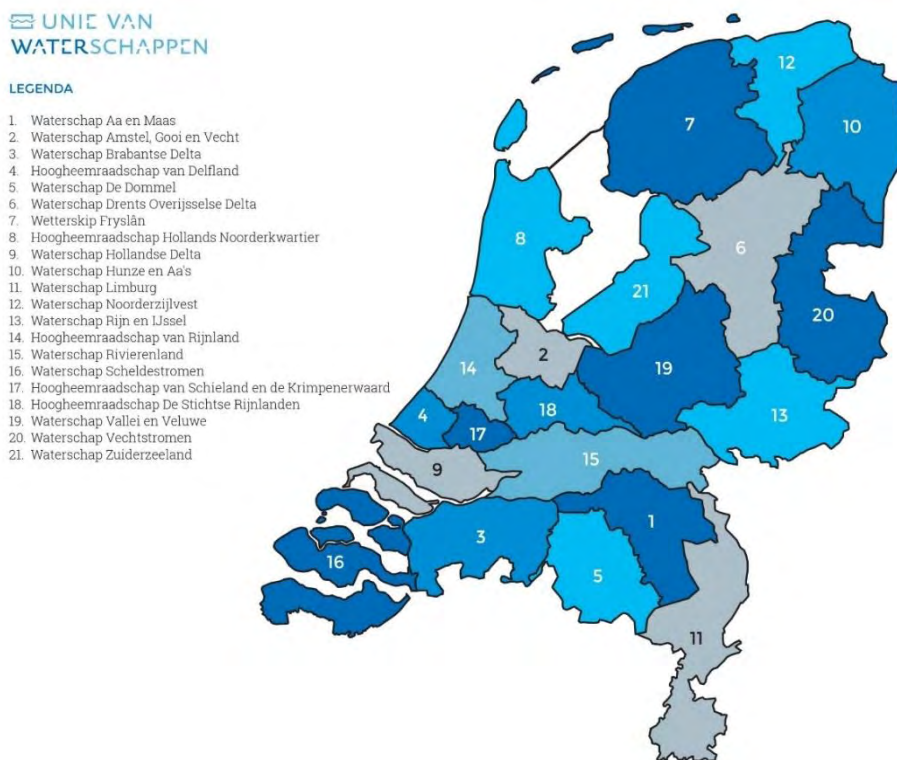
3 Vraagstelling en aanpak onderzoek

3.1 Hoofd- en deelvragen

Van een aantal waterschappen is bekend dat ze een ILOW aan het opstellen zijn of deze al gereed hebben. Een totaalbeeld van de 21 waterschappen ontbreekt echter. Tevens is het ook onduidelijk op wat voor wijze deze visies tot stand komen. Met andere woorden wat voor processen liggen ten grondslag aan de visies? Ook is het niet duidelijk met welk doel een waterschap een dergelijke visie maakt en wat de invulling van deze visies is. Het doel van dit onderzoek is dan ook om inzicht te krijgen in de stand van zaken, invulling en reikwijdte van ILOW's. Dit inzicht is van belang omdat dit het delen van kennis en ervaringen binnen de 21 waterschappen kan bevorderen. Om hier inzicht in te krijgen zijn de volgende hoofd- en deelvragen opgesteld:

Wat is de stand van zaken, invulling en reikwijdte van Integrale Langetermijnvisies Op het Watersysteem (ILOW's) van de waterschappen?

- Wat is de huidige **stand van zaken** van de ILOW's binnen de waterschappen?
- Hoe is het **proces** om te komen tot een ILOW ingebed in de organisatie van de waterschappen?
- Wat is de **invulling** van de ILOW's binnen de waterschappen?
- Wat is de **reikwijdte** van de ILOW's binnen de waterschappen?

Figuur 3 Geografische ligging van de 21 waterschappen in Nederland (Unie van Waterschappen, 2018)

3.2 Methode

Voor de beantwoording van de hoofd- en deelvragen zijn vier stappen gezet.

Stap 1, een literatuurstudie waarin relevante publicaties zijn doorgenomen om aan de hand daarvan een interviewkader (zie stap 3) op te stellen (augustus 2020)

Stap 2, interne gesprekken met diverse Sweco-medewerkers (augustus en september 2020), (zie bijlage 2)

Stap 3, interviews (semi gestructureerd) met vertegenwoordigers van alle 21 Nederlandse waterschappen (zie figuur 3 en bijlage 1). Voor deze gesprekken is een kader gehanteerd (zie tabel 1). Met een aantal waterschappen heeft er ook nog een tweede interview ronde plaats gevonden om extra informatie op te halen (september t/m december 2020).

Stap 4, voor dit onderzoek was het essentieel om de term ILOW te definiëren. Tijdens het onderzoek zijn hiervoor vier criteria opgesteld waaraan een ILOW dient te voldoen.

- Het eerste criteria is de tijdshorizon, waarbij is gekeken hoe ver het document vooruitblijkt. In dit onderzoek wordt onder lange termijn 2050 of verder verstaan.
- Het tweede criteria is het proces dat ten grondslag ligt aan de totstandkoming van het document. In dit onderzoek is een ILOW-proces gedefinieerd als een proces waarbij een groot aantal stakeholders is betrokken.
- Het derde criteria is de doelgroep. De doelgroep van een ILOW is volgens dit onderzoek een combinatie tussen intern en extern.
- De vierde criteria is integraliteit. Hiermee wordt de breedte van de scope van het document bedoeld. In dit onderzoek wordt de scope van een ILOW gezien als een scope die naast de kerntaken naar de bredere maatschappelijke (water gerelateerde) opgave kijkt.

Tabel 1 Interviewkader met voorbeeld vragen

Datum:	
Waterschap:	
Medewerker(s):	
Functie:	
Waterschap #:	
	Omschrijving:
ILOW Status	Hebben jullie een ILOW?
ILOW Proces	Hoe is de ILOW tot stand gekomen?
ILOW Invulling	Wat is de rode draad van de ILOW?
POVI	Hoe leveren jullie input voor de POVI?
GOVI	Hoe leveren jullie input voor de GOVI?
WBP	Hoe verhoudt het ILOW zich tot het WBP?
Rol waterschap	Hoe zie je de rol van je waterschap, nu en in de toekomst?

Tijdens het onderzoek was er een klankbordgroep, bestaande uit: Louis Broersma, Enrico Moens en Frans Kwadijk (allen van Sweco) die de onderzoeker terugkoppeling gaven op de (tussentijdse) producten en voortgang. Daarnaast hebben Mark van Kruining van de Unie van Waterschappen en Ernest de Groot van Waterschap Aa en Maas terugkoppeling gegeven op het conceptrapport.

4 Bevindingen

In dit hoofdstuk worden de bevindingen gepresenteerd van het onderzoek dat is uitgevoerd aan de hand van de in hoofdstuk 3 gestelde vragen en uitgewerkte methodiek.

4.1 Stand van zaken

Wat is de huidige stand van zaken van de ILOW's binnen de waterschappen?

Op basis van deze vier criteria zijn per waterschap de verschillende documenten beoordeeld. Het resultaat staat weergegeven in tabel 2. Tien documenten zijn geïdentificeerd die voldoen aan alle vier de criteria voor een ILOW (zie tabel 2, blauw). Hiernaast zijn er acht documenten die grote overeenkomsten hebben met een ILOW maar niet volledig overeenkomen met de vier gehanteerde criteria (zie tabel 2, geel). Drie documenten vertonen minimale overeenkomsten met de vier criteria (zie tabel 2, grijs). Voor een volledig overzicht van de gemaakte beoordeling zie bijlage 3.

Tabel 2 Overzicht visies voor zover bekend bij onderzoeker op 02-12-2020

#	Waterschap	Naam langetermijnvisie
1	Waterschap Noorderzijlvest	Blauwe Omgevingsvisie (BOVI 1.0)
2	Wetterskip Fryslân	Blauwe Omgevingsvisie (BOVI)
3	Waterschap Hunze en Aa's	Visie in WBP + visie op organisatie
4	Waterschap Drents Overijsselse Delta	Watervisie 2030 (WV2030)
5	Waterschap Vechtstromen	Watervisie
6	Waterschap Vallei en Veluwe	Blauwe Omgevingsvisie 2050 (BOVI2050)
7	Waterschap Rijn en IJssel	Visie in WBP + visie op organisatie
8	Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	Wateragenda + praatkaart en
9	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht / Waternet	WBP + Praatkaarten
10	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier	WBP + Deltavisie
11	Hoogheemraadschap van Rijnland	Visie in WBP + thematische visies
12	Hoogheemraadschap van Delfland	Watervisie Delftland
13	Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard	Visie in WBP
14	Waterschap Rivierenland	Watervisie 2050
15	Waterschap Hollandse Delta	Omgevingsvisie
16	Waterschap Scheldestromen	Visie in WBP
17	Waterschap Brabantse Delta	Visie in WBP
18	Waterschap De Dommel	Visie in WBP + Water in Brabant 2030
19	Waterschap Aa en Maas	Het verhaal van de AA + Watervisiekaart
20	Waterschap Limburg	Bouwstenen voor water en klimaat
21	Waterschap Zuiderzeeland	Watervisie

Legenda	Beschrijving
	ILOW (9,10,11 en 12)
	Semi ILOW (5,6,7 en 8)
	Geen ILOW (1,2,3 en 4)

In het onderzoek kwam naar voren dat alle waterschappen wel een vorm van een visie hebben. Op basis het document type en inhoud van de visie kunnen de waterschappen worden ingedeeld in drie stromen.

- De eerste stroom bestaat uit de waterschappen die de visie onderbrengen in het WBP2022-2027. Dit WBP kan zowel een waterbeheerplan als een waterbeheerprogramma zijn (zie ook paragraaf 2.3).
- De tweede stroom zijn waterschappen die losse thematische visies hanteren. Deze thematische visies kunnen zich toeleggen op bijvoorbeeld de omgang met klimaatverandering of het waterbeheer in veenweidegebieden maar ook op het functioneren van de organisatie. Een tussenvorm van de eerste en de tweede stroom is ook diverse malen aangetroffen.
- De derde stroom zijn de waterschappen die de visie positioneren als een op zichzelf staand document. Voorbeelden hiervan zijn: BOVI2050, Watervisie, Deltavisie, Wateragenda en Omgevingsvisie.

4.2 Proces

*Hoe is het **proces** om te komen tot een ILOW ingebed in de organisatie van de waterschappen?*

De processen die de tien verschillende waterschappen doorlopen om tot een ILOW te komen zijn zeer divers. In het proces zijn enkel vaste ijkpunten herkenbaar, zoals een startnotitie, de consultatie en het vaststellen van de ILOW. De stappen hiernaartoe die vrij vertaald kunnen worden naar 'wie, wanneer en hoe' verschillen echter sterk. In de onderstaande opsomming is de breedte van de diverse aanpakken weergegeven aan de hand van een aantal thema's.

Doorlooptijd: Het opstellen van de tien geïdentificeerde ILOW's kent een doorlooptijd tussen de één en drie jaar. Deze doorlooptijd is afhankelijk van een groot aantal factoren. De beschikbaarheid van uren voor werknemers speelt een grote rol evenals de invulling die wordt gegeven aan de ILOW. Onder de invulling kan zowel de absolute input als het proces dat wordt gevolgd om deze input te verkrijgen verstaan worden.

Bestuurlijke invloed: De tien ILOW's kwamen veelal voort uit een bestuurlijke opdracht. De uitspraak 'Onze dijkgraaf wil er ook een' die in één van de interviews naar voren kwam geeft een beeld hoe de dijkgraaf samen met het dagelijks bestuur (DB) en het algemeen bestuur (AB) het waterschap kan bewegen om een ILOW op te stellen. Op basis van de interviews kan niet worden opgemaakt hoeveel invloed een Dijkgraaf in combinatie met het DB en AB heeft. De samenstelling van het bestuur heeft invloed op de beslissing om een ILOW op te stellen. Ook heeft het invloed op het proces dat leidt tot een ILOW en de inhoud van een ILOW. Met andere woorden waterschapsbesturen hebben een invloed op de invulling en reikwijdte van de ILOW (zie paragraaf 4.3).

In meerdere interviews kwam naar voren dat er grofweg twee stromen in het waterschapsbestuur (WB) te identificeren zijn.

- De eerste stroom legt de nadruk op de kern/wettelijke taken van een waterschap. Dit gaat vaak gepaard met een vorm van waterbeheer die geframed wordt als sober en doelmatig.
- De tweede stroom ziet naast het uitvoeren van de kern/wettelijke vastgestelde taken een rol weggelegd voor het waterschap die geframed kan worden als een breder waterschap, dat waar mogelijk bijdraagt aan water gerelateerde maatschappelijke opgaven. Deze bijdrage kan zowel financieel, inhoudelijk als juridisch zijn. Tevens stelt het algemeen bestuur (AB) de ILOW vast, waarmee het AB invloed kan uitoefenen op de inhoud. Uit een tweetal interviews bleek dan ook, dat de ILOW onder bestuurlijke druk is 'bijgeschaafd'. Dit schaven had invloed op het ambitie- en het abstractieniveau. Hierbij zijn stukken geherformuleerd en/of weggelaten.

Ambtelijke invloed: De tien geïdentificeerde ILOW's worden meestal geproduceerd door een projectgroep bestaande uit een aantal waterschaps-medewerkers. De grootte van deze projectgroep varieert meestal tussen de vijf à tien medewerkers. De projectgroep omvat vaak een beleidsmedewerker en strateeg. Naast de vaste projectgroep wordt er regelmatig expertise, zowel intern als extern, opgehaald. Daarnaast worden de processen vaak door externen ondersteund. Daarnaast maken de projectgroepleden vaak onderdeel uit van andere aan de implementatie van de Omgevingswet gerelateerde projectgroepen. Voorbeelden zijn projectgroepen voor het opstellen van het WBP 2022-2027 of de implementatie van het digitale stelsel (DSO).

Consultatie Intern: De tien geïdentificeerde ILOW's hebben allemaal een interne consultatieronde doorlopen als onderdeel van het proces. De interne consultatie bestaat uit twee stromen, die vaak gecombineerd worden. De eerste stroom is het verzamelen en doorlichten van het bestaande beleid. De tweede stroom bestaat uit (organisatie brede) meetings, waarbij input wordt opgehaald bij de medewerkers van het waterschap. Een beleidsdoorlichting kan hierbij fungeren als een basis voor de meetings.

Er zijn ook voorbeelden waarbij het idee is om blanco te starten en voorbeelden waarbij de beleidsdoorlichting meer leidend is en de interne consultatie voornamelijk bestaat uit een doorlichting van het bestaande beleid. Deze methode kan figuurlijk worden aangeduid als 'de satéprikkermethode'. De 'blanco start' en de 'satéprikker' worden vaak gecombineerd tot een hybride vorm, waarin ze beide benut worden.

Consultatie Extern: De tien geïdentificeerde ILOW's hebben allemaal een externe consultatieronde doorlopen als onderdeel van het proces. In de externe consultatie worden de gebiedspartners betrokken bij het proces. Deze betrokkenheid kent een breed palet waarbij, de drie te onderscheiden pijlers: 'wie', 'hoe' en 'wanneer' zijn.

Het 'wie' loopt uiteen van een externe consultatieronde, waaraan een klein aantal partijen heeft deelgenomen tot processen waaraan een groot aantal gebiedspartners (ook wel aangeduid als stakeholders) heeft deelgenomen. Onder de gebiedspartners zijn veelvuldig genoemde partijen: provincie, gemeente, terreinbeherende organisatie, bedrijven en burgers.

Ook het 'hoe' kent een diversiteit aan strategieën. Zo wordt van de gebiedspartners in de ene consultatie getracht zelf input en belangen aan te dragen. In andere consultatievormen geven ze feedback op een door een waterschap opgesteld document. Ook zijn er verschillen in werkvorm van de externe consultaties. Er zijn ILOW-processen, waarbij een waterschap aan tafel gaat met individuele partners. En er zijn processen waarbij een sector- of watersysteem gerelateerde aanpak is gebruikt tijdens de externe consultatie.

Het 'wanneer' verschilt sterk per ILOW. In het ene ILOW-proces geven de gebiedspartners pas later in het proces terugkoppeling op een concept-ILOW. Bij andere ILOW-processen worden ze eerder betrokken en leveren ze de input om het concept op te stellen.

Het vaststellen van het concept-ILOW door het DB/AB vindt de ene keer plaats voorafgaand aan de externe consultatie. Bij andere ILOW-processen vindt deze stap plaats na de externe consultatie. De timing van deze stap kent hiermee een nauwe relatie met het gedachtegoed van de Omgevingswet. De Omgevingswet stuurt op co-creatie en motiveert overheden om vroeger naar buiten te treden. Hiermee beoogt de Omgevingswet een gezamenlijk leer- en ontwikkelingsproces. Diverse waterschappen gaven in de interviews aan, dat naar buiten gaan zonder een gedegen voorbereiding een methode is waar ze niet vertrouwd mee zijn. Veelal geven de waterschappen er de voorkeur aan om zelf eerst een visie te vormen om vervolgens hiermee het gesprek met derden aan te gaan.

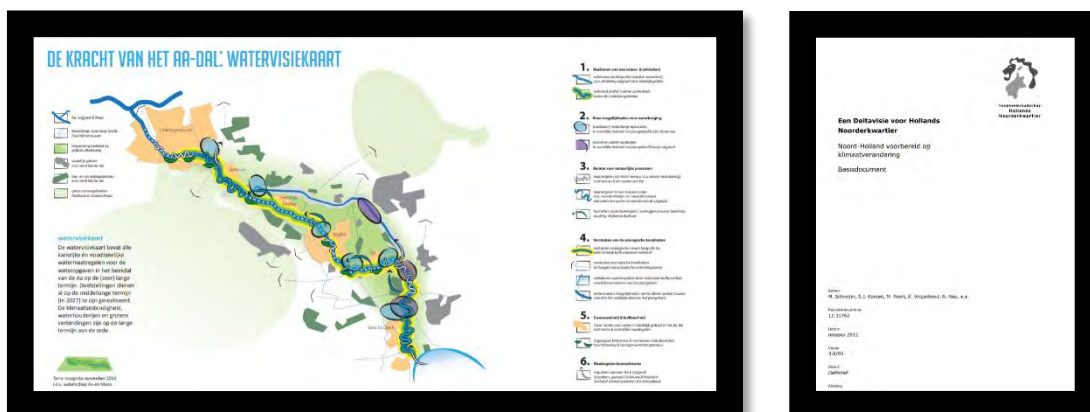
4.3 Invulling

Wat is de **invulling** van de ILOW's binnen de waterschappen?

De tien geïdentificeerde ILOW's kennen een grote diversiteit aan invullingen. De invulling heeft hierbij een sterkte relatie met de doelgroep. Een aantal van de ILOW's is (meer) gericht op collega-overheden, terwijl andere ILOW's meer gericht zijn op de gebruikers van het watersysteem. In dit hoofdstuk wordt een beeld geschetst van de invulling van de tien ILOW's aan de hand van de volgende thema's:

- Vorm
- Principe
- Thema
- Rol waterschap
- Abstractieniveau
- Landschappelijke benadering
- Systeemgrenzen

Vorm: De tien ILOW's kennen een grote verscheidenheid aan vormen. Met aan de ene kant van het spectrum ILOW's bestaande uit een Technisch-inhoudelijk rapport gericht op beleidsvorming. Aan de andere kant van het spectrum treffen we ILOW's aan die bestaan uit een aantal visueel aantrekkelijke beelden met wat begeleidende tekst, gericht op het extern communiceren van de ILOW (zie figuur 4. Voorbeelden hiervan zijn 'praatplaten' en 'dwarsprofielen'. Ook wordt er meerdere keren gebruikt gemaakt van een tweeslag bestaande uit een (bestuurlijk) rapport aangevuld met een publieksvriendelijke versie in de vorm van een folder, infographic, praatplaat of een interactieve module op de website.

Figuur 4 Diverse ILOW vormen (Waterschap Aa en Maas en Hoogheemraadschap Hollands-Noorderkwartier)

Principes: In een aantal van de ILOW's worden (water)principes uiteengezet. Voorbeelden van dergelijke principes zijn: 'Peil volgt functie, functie volgt peil', 'Vasthouden, bergen en afvoeren' en 'Schoonhouden van water bij de bron'. Deze principes zijn krachtig. Dit omdat ongeacht mensen, materialen en middelen die eraan vasthangen kleur moet worden bekend, hoe je ergens tegen aan kijkt. Naast de inhoudelijke principes zijn er ILOW's die principes omvatten over de omgang met medeoverheden of over de manier waarop keuzes gemaakt worden.

Thema's: Het merendeel van de ILOW's maakt gebruik van een thematische indeling, waarbij water gerelateerde (maatschappelijke) opgaven worden benoemd. Veelvuldig

terugkerende thema's hierbij zijn: Klimaatverandering, Biodiversiteit, Circulaire economie, Landbouw, Digitalisering, Energie, Verstedelijking en Bevolkingsgroei en/of krimp. Dit zijn stuk voor stuk urgente opgaven voor de maatschappij. De meeste ILOW's zijn terughoudend over het wie, hoe en wanneer. Dit komt mogelijk voort uit de institutionele fragmentatie over de verantwoordelijkheid van deze opgaven. Hiermee zijn de thema's minder krachtig dan de principes maar wel nodig als kapstok voor verdere programma's en plannen.

Rol waterschap: In de tien ILOW's komt de (veranderende) rol van het waterschap ook regelmatig aan het licht. Er wordt in diverse ILOW's gerefereerd aan de wettelijke taken van het waterschap. Tegelijkertijd wordt ook erkend dat de toenemende ruimtelijke implicatie en vraag naar een hogere ruimtelijke kwaliteit vraagt om een andere rol en houding van het waterschap om de wettelijke taken te kunnen blijven uitvoeren. In diverse ILOW's staan ambities uitgesproken als: meer samenwerken, minder sturen, meer integraal en het bieden van ruimte voor verandering. Hierbij wordt vaak gerefereerd aan het overkoepelende principe van de Omgevingswet, namelijk het centraal stellen van de leefomgeving.

Abstractieniveau: De tien ILOW's verschillen (sterk) in abstractieniveau. Zowel tussen de tien ILOW's als binnen een ILOW tussen de thema's. Deze abstractieniveaus komen voort uit enerzijds de onbekendheid van de toekomst (ontbrekende kennis) en anderzijds de (bestuurlijke) gevoeligheid van bepaalde zaken, waardoor ze niet concreet geformuleerd kunnen worden. In diverse interviews kwam naar voren, dat een concept-ILOW concreter was, maar bestuurlijk is bijgeschaafd voor de definitieve versie. De inhoud en reikwijdte van een ILOW is hiermee dus bestuur afhankelijk. Echter heeft een hoger abstractieniveau weer als voordeel dat het plan hiermee flexibeler is voor toekomstige veranderingen.

Landschappelijke benadering: In het merendeel van de ILOW's is een landschappelijke indeling aanwezig. Deze landschappelijke benadering hanteert soms het gedachtegoed van de lagenbenadering. In andere ILOW's wordt de lagenbenadering niet gehanteerd en worden losse landschappelijke componenten gebruikt als: bodemtype, maaiveldhoogte en het landgebruik.

Systeemgrenzen: In de ILOW's komen watersysteemgrenzen in mindere mate aan de orde. Bestuurlijke grenzen worden wel benoemd als knelpunt, waarbij het delen van de verantwoordelijkheid voor oppervlaktewater en ondiep- en diep grondwater wordt benoemd als zorg. De landgrens lijkt wel een relatief harde grens in een ILOW.

4.4 Reikwijdte

Wat is de reikwijdte van de ILOW's binnen de waterschappen?

Waterschappen zijn niet wettelijk verplicht om een omgevingsvisie vast te stellen. De nationale overheid, twaalf provincies en 355 gemeenten zijn wel verplicht een omgevingsvisie op te stellen. De ILOW's kunnen mogelijk als input dienen voor de op te stellen POVI's en GOVI's. Om de reikwijdte van de ILOW's te onderzoeken is gekeken hoe ze zich verhouden tot de NOVI, POVI's, GOVI's en de onderliggende programma's, verordeningen en plannen. In deze verhouding blijkt dat naast de invulling van het document de timing en (oude) relaties tussen de overheden een belangrijke rol spelen bij het borgen van de ILOW. In de hieronder staande paragrafen zijn de verhoudingen toegelicht.

Relatie met NOVI: De NOVI is in september 2020 gepubliceerd door het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. Hiermee is de NOVI relatief laat in verhouding tot de meeste POVI's als wordt uitgegaan van een systeem waarbij rijksbeleid kaderstellend is voor provinciaal, regionaal en lokaal niveau. Deze volgorde van beleid is volgens een aantal van de geïnterviewden de ideale situatie, maar blijkt in de praktijk zelden voor te komen. De NOVI heeft hiermee een geringe invloed op- en relatie met de bestaande ILOW's. Wel geven de waterschappen die nu de ILOW opstellen aan dat ze de NOVI erop nageslagen hebben. Een kanttekening hierbij is dat vooruitstrevende gedachten uit de NOVI (o.a. uitspraken over 'functie volgt peil') pas kunnen worden doorvertaald, wanneer de provincie dit ook heeft gedaan. (Zie figuur 6).

Relatie met POVI: De relatie tussen de POVI en ILOW is afhankelijk van de timing van de documenten en de relatie tussen de betreffende provincie en het waterschap. De relatie tussen de POVI en ILOW werkt twee kanten op. Dit uit zich in situaties waarbij een waterschap door middel van een ILOW input levert aan een POVI, maar ook situaties waarbij een provincie met de POVI input levert aan een ILOW. In een situatie waarbij een waterschap door middel van de ILOW input levert aan POVI, heeft het waterschap vaak een adviserende rol. De ILOW helpt de waterschapsmedewerker hierbij om inhoudelijk input te leveren maar functioneert ook als een soort kompas om de koers van het waterschap te laten landen in een POVI. De adviserende rol kan zich uiten in een traject waarbij een waterschap via een formele weg input levert door bijvoorbeeld deel te nemen aan een integratiegroep.

Er zijn ook voorbeelden waar een waterschap via een informeler traject meedenkt en soms zelf meeschrijft aan de POVI. Welke rol een waterschap krijgt of (kan) nemen is hiermee zeer afhankelijk van de relatie tussen de betreffende provincie en het betreffende waterschap. Uit de interviews bleek dat een zevental waterschappen zeer tevreden was over de invloed die ze hadden op een POVI. Vijf andere waterschappen lieten weten dat ze niet het gevoel hadden, dat ze (voldoende) invloed hebben op de inhoud van de POVI. Dit is ook afhankelijk van de opbouw van een POVI, specifiek of water een los thema is of door de diverse thema's heen loopt. Naast het hanteren van een ILOW om input te leveren voor een POVI zijn er ook casussen bekend, waarbij input wordt gegeven voor een POVI met een waterschap overstijgend document. Hierin leveren de in een provincie gelegen waterpartners gezamenlijk input voor een POVI. Voorbeelden van dit soort inputvormen zijn: 'Water in Brabant 2030' en 'Ambitiedocument Utrechtse Waterpartners'.

Er zijn ook casussen, waarbij de provincie door middel van de POVI input levert op de ILOW. Diverse waterschappen gaven aan dat de betreffende provincie het opstellen van een ILOW aanmoedigt en waar mogelijk (inhoudelijk) ondersteunt. Provincies geven hierbij wel aan dat ze moeten wennen aan de nieuwe houding en rol van het waterschap. De hoeveelheid ruimte die de provincies hiervoor geven is zeer divers.

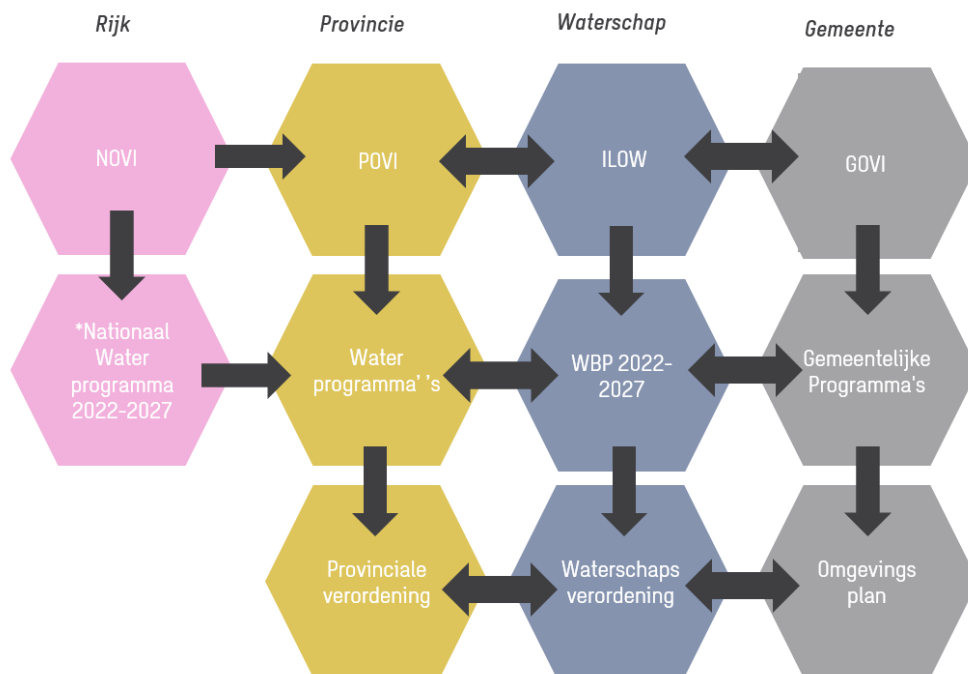
Relatie met GOVI: Alle 355 in Nederland bestaande gemeenten dienen een GOVI op te stellen. Het beeld dat in de interviews naar voren is gekomen is dat slechts enkele gemeenten klaar zijn. Het merendeel is nog bezig of moet nog starten met het opstellen van een GOVI. De huidige ILOW's hebben hiermee de potentie om input te leveren aan de op te stellen GOVI's. Diverse waterschappen hebben aangegeven de ILOW te gebruiken om input te leveren aan de op te stellen GOVI's.

In diverse interviews kwam de mismatch tussen het abstractieniveau van de ILOW en de op te stellen GOVI naar voren. Deze mismatch werd beschreven als het missen van direct handelingsperspectief op een gemeentelijk schaalniveau. Naast het directe input leveren van de ILOW aan de GOVI hebben diverse waterschappen aangegeven de regio's (een bestuurlijk platform van meerdere gemeenten) te benutten om de input uit de ILOW's te borgen in bijvoorbeeld een gebiedsagenda of indirect in een GOVI.

Naast het hebben van een ILOW is de input die een waterschap kan (of mag) leveren aan een GOVI afhankelijk van de medewerkers die er mee aan de slag gaan. Het is hier van belang dat een waterschapsmedewerker de ILOW weet te borgen in de GOVI. Met andere woorden, de medewerker moet beschikken over de inhoudelijke kennis gecombineerd met de (sociale) competenties om de belangen van het waterschap te borgen in de op te stellen GOVI.

Een factor die hier nauw mee samen hangt is de 'taal' die de verschillende medewerkers spreken. Bij de ene gemeente spreken waterschapsmedewerkers met ruimtelijke ordenaars, bij de andere met stedenbouwers of rioleteurs. Deze diverse brillen kennen een diversiteit aan talen en aanpak om de inhoud van de ILOW te borgen in een GOVI. Ook de wijze waarop de relatie tussen het waterschap en de gemeente is vormgegeven heeft invloed op de mate waarop de ILOW als input kan dienen als de 'blauwe bouwsteen' van een GOVI. Waterschappen hanteren vaak een structuur waarbij een waterschapsmedewerker aanspreekpunt is voor een aantal gemeenten. Deze relaties zijn met de jaren gegroeid en ondergebracht in diverse overleg- en organisatiestructuren.

Relatie met programma's: Naast dat de ILOW als input kan dienen voor de op te stellen POVI's, en GOVI's heeft de ILOW ook (indirect) invloed op diverse programma's en verordeningen, die vervolgens via plannen en projecten invloed hebben op de omgevingskwaliteit. Waterschappen geven de ILOW handen en voeten in het WBP of waterbeheerprogramma, nu nog onder de Waterwet. In dit zesjarige programma worden de langetermijndoelstellingen uit de ILOW vertaald naar behapbare onderdelen. Deze onderdelen worden vervolgens vertaald en geborgd in uitvoeringsprogramma's. Dit vertalen wordt door de waterschappen als een relatief uitdagende stap gezien. De aangevoerde redenen hiervoor lopen uiteen, maar de gemeenschappelijk noemer is het abstractieniveau van de ILOW dat niet overeenkomt met een POVI en/of GOVI. Diverse waterschappen stelden ook dat de omgevingsvisies een mooie kapstok zijn, maar dat het omgevingsplan de rechtskracht heeft om het waterbelang te borgen. Voor een overzicht van de instrumenten zie figuur 5.

Figuur 5 Kader ILOW geïnspireerd door (Groenhuijzen & van Eijk, 2019) * Onderdeel van 'Uitvoerings Agenda NOVI 2021-2024'

5 Discussie

In dit hoofdstuk wordt de afbakening van de methode en het onderzoek ter discussie gesteld. Daarnaast worden er een aantal suggesties voor vervolgonderzoek gedaan.

5.1 Methode

De resultaten zijn gebaseerd op de 21 interviews die hebben plaatsgevonden. Deze interviews hebben plaatsgevonden aan de hand van een aantal thema's. De vragen waren niet van tevoren geformuleerd. Deze open manier van interviewen gaf de geïnterviewde personen de ruimte om te spreken. Hiermee is veel informatie opgehaald. Bij het analyseren van de interviews bleek dat het hierdoor lastig was om de verschillende waterschappen te vergelijken op een aantal onderdelen. Zo bleek dat bij een aantal waterschappen een bepaald inzicht uit het interview naar voren was gekomen dat niet voorzien was. Hiervoor is met een aantal waterschappen een extra contact moment geweest. De interviews hebben echter niet op alle vragen tot antwoorden geleid.

5.2 Afbakening

Tijdens het onderzoek bleek dat het onderwerp zeer actueel is. Dit is positief. Het nadeel was echter, dat het onderzoek zich grotendeels op interviews heeft moeten baseren en in mindere mate op de stukken zelf. Deze stukken waren veelal niet beschikbaar om te analyseren. De stukken waren soms 'intern', waardoor ze niet gedeeld konden worden maar de meeste konden niet gedeeld worden omdat ze zich nog in een concept fase bevonden. In tabel 3 in een overzicht gegeven van de status van de diverse stukken (oranje start, geel concept en blauw definitief). Ook bevonden de stukken zich hiermee in verschillende fases; dit heeft mogelijk invloed gehad op de uitkomsten van dit onderzoek. Uit een aantal interviews bleek dat ILOW's bestuurlijk zijn 'bijgeschaafd' (zie ook paragraaf 4.2 'bestuurlijke invloed'). Het is daardoor mogelijk dat de geanalyseerde concept-ILOW niet overeenkomt met het definitieve document.

Tabel 3 Overzicht status/ voortgang visies

#	Waterschap	Document met langetermijnsvisie	< 2018	2019	2020	2021	2022
1	Waterschap Noorderzijlvest	Blauwe Omgevingsvisie (BOVI 1.0)		Start	Concept	Definitief	
2	Wetterskip Fryslân	Blauwe Omgevingsvisie (BOVI)					
3	Waterschap Hunze en Aa's	Visie in WBP + visie op organisatie				WBP	
4	Waterschap Drents Overijsselse Delta	Watervisie 2030 (WV2030)					
5	Waterschap Vechtstromen	Watervisie					
6	Waterschap Vallei en Veluwe	Blauwe Omgevingsvisie 2050 (BOVI2050)					
7	Waterschap Rijn en IJssel	Visie in WBP + visie op organisatie				WBP	
8	Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	Wateragenda + praatkaart en					
9	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht / Waternet	WBP + Praatkaarten				WBP	
10	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier	WBP + Deltavisie					
11	Hoogheemraadschap van Rijnland	Visie in WBP + thematische visies				WBP	
12	Hoogheemraadschap van Delfland	Watervisie Delftland					
13	Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard	Visie in WBP				WBP	
14	Waterschap Rivierenland	Watervisie 2050					
15	Waterschap Hollandse Delta	Omgevingsvisie					
16	Waterschap Scheldestromen	Visie in WBP				WBP	
17	Waterschap Brabantse Delta	Visie in WBP				WBP	
18	Waterschap De Dommel	Visie in WBP + Water in Brabant 2030				WBP	
19	Waterschap Aa en Maas	Het verhaal van de AA + Watervisiekaart					
20	Waterschap Limburg	Bouwstenen voor water en klimaat					
21	Waterschap Zuiderzeeland	Watervisie					

5.3 Representativiteit

In dit onderzoek zijn de 21 waterschappen vertegenwoordigd door medewerkers met uiteenlopende functies. Dit heeft mogelijk gevolgen voor het beeld dat is verkregen van de ILOW's. Met andere woorden, doordat de documenten in veel gevallen niet beschikbaar waren, is er kans dat een gekleurd beeld van een bepaalde medewerker invloed heeft uitgeoefend op het beeld dat is verkregen over de ILOW van een waterschap.

5.4 Persoonlijke reflectie

De omgevingswet opent naar mijn idee deuren om water een centralere plek te geven in het behouden en ontwikkelen van de leefomgeving en ruimtelijke kwaliteit. Ik zie het bodem en watersysteem als de fundering waarop onze samenleving is gebouwd. Een ILOW is hierbij een bruikbaar instrument om dit belang onder de aandacht te brengen. De invulling van de ILOW's is zeer divers. Persoonlijk vind ik de ILOW's die gebruik maken van de van de lagenbenadering zeer bruikbaar, omdat ze de diverse (fysieke) lagen waaruit de samenleving is opgebouwd goed schematiseren. Dit schematiseren helpt om de relaties tussen Water en RO te laten zien en begrijpen. Tijdens dit onderzoek heb ik ook inzicht gekregen in de fragmentatie van het waterbeheer. Deze fragmentatie is een belemmering om water ten dienste te kunnen laten zijn aan de ruimtelijke kwaliteit. Hierdoor is het naar mijn idee noodzakelijk om bestuurlijke systeemgrenzen minder hard te maken en waar mogelijk weg te nemen. Met andere woorden een herverdeling van de waterbeheertaken zou de beheerbaarheid van het watersysteem ten goede komen. Hiermee bedoel ik dat de verantwoordelijkheden en het beheer van een watersysteem minder gefragmenteerd worden over de diverse overheden.

6 Conclusies en Aanbevelingen

6.1 Conclusies

De uitvoerbaarheid van de kerntaken (schoon water, droge voeten en waterveiligheid) van de waterschappen staat fysiek onder druk door diverse sociaaleconomische ontwikkelingen en transities. Daarnaast verandert het maatschappelijke speelveld waarin de waterschappen opereren. Om als waterschap de kerntaken uit te kunnen (blijven) voeren speelt de afstemming en het contact met derden een steeds grotere rol. In dit contact met derden kunnen waterschappen hun kennis en kunde inbrengen om vroegtijdig de kansen en risico's van een gebiedsontwikkeling in relatie tot het watersysteem en de beheerbaarheid van dit systeem te agenderen. Een instrument dat hierbij van pas kan komen is een langetermijnvisie. Hieronder volgen de conclusies uit dit onderzoek per deelvraag.

6.1.1 Wat is de huidige **stand van zaken** van de ILOW's binnen de waterschappen?

Uit het onderzoek is gebleken alle 21 in Nederland gelegen waterschappen een vorm van een langetermijnvisie hebben. Aan de hand van vier criteria (Tijdshorizon, Proces, Doelgroep en Integraliteit) is afgeleid dat tien waterschappen een document hebben of aan het opstellen zijn, dat beschouwd kan worden als een ILOW.

6.1.2. Hoe is het **proces** om te komen tot een ILOW ingebed in de organisatie van de waterschappen? De onderliggende processen achter de ILOW's zijn zeer divers. Er zijn voorbeelden waarbij een ILOW grotendeels tot stand is gekomen door een intern proces in samenwerking met medeoverheden. Ook zijn er ILOW's die tot stand zijn gekomen met een groot aantal gebiedspartners die in een vroegtijdig stadium zijn betrokken. De waterschappen die een (grotendeels) intern proces ten grondslag hadden liggen gaven in de interviews aan dat naar buiten gaan zonder een gedegen voorbereiding een methode is waar ze niet vertrouwd mee zijn. Ze spreken hiermee de voorkeur uit om zelf eerst een visie te vormen om vervolgens hier het gesprek over aan te gaan.

6.1.3 Wat is de **invulling** van de ILOW's binnen de waterschappen?

De invulling van de ILOW's is divers. Toch zijn er een aantal gemeenschappelijke noemers. In de tien ILOW's kijken de waterschappen naar de kansen en knelpunten voor het gehele beheergebied tussen nu 2050 of verder. Naast het definiëren van een stip op de horizon bevatten de ILOW's ook bouwstenen om daar te komen. Deze bouwstenen bestaan uit principes, thema's en diverse visualisaties.

6.1.4 Wat is de **reikwijdte** van de ILOW's binnen de waterschappen?

De ILOW is een instrument dat kan dienen als intern kompas op basis waarvan concrete (bestuurlijke) beslissingen kunnen worden genomen en programma's kunnen worden opgesteld. Bijvoorbeeld als input voor de op te stellen WBP's voor de periode 2022-2027. Naast de interne werking zijn ILOW's een uitnodiging om het gesprek aan te gaan met gebiedspartners. In deze gesprekken kan een ILOW het vertrekpunt zijn om input te leveren voor de op te stellen POVI's en GOVI's of andere ontwikkelingen. In deze context is een ILOW een leidraad voor het waterschap om zich te profileren tijdens het meepraten en beslissen over toekomstige ruimtelijke ontwikkelingen in het beheergebied. Met andere woorden de ILOW's schetsen perspectieven hoe water van dienst kan zijn voor het behouden en versterken van de omgevingskwaliteit. En ook andersom hoe de ruimtelijke ontwikkelingen kunnen bijdragen aan de duurzaamheid van het watersysteem.

6.2 Aanbevelingen

Om een watersysteem op een goede manier te beheren is het van belang om vooruit te kijken. Dit is altijd het geval geweest maar door maatschappelijk ontwikkelingen wordt dit vooruitkijken steeds belangrijker. Ook is er door diverse sociaaleconomische ontwikkelingen een toenemende noodzaak om het waterbeheer op een integrale manier te doen. Hierbij heeft integraliteit betrekking op zowel de manier waarop als het proces dat eraan ten grondslag ligt. De omgevingswet faciliteert hierin door waterschappen uit te nodigen om in de visies van medeoverheden water een integrale plek te geven. Een ILOW is hierbij een waardevol document dat kan dienen als intern kompas en een uitnodiging om het gesprek aan te gaan. In andere woorden de Omgevingswet in combinatie met een ILOW biedt kansen om water en ruimtelijk ordening dichterbij elkaar te brengen.

Om de kansen die de omgevingswet biedt voor een waterschap goed te benutten is het in algemene zin waardevol om een ILOW te hebben als waterschap om een viertal redenen.

- Een ILOW is naast een document ook een proces. Dit proces kan een waterschap helpen om de interne koers te bepalen. Een koers met draagvlak vanuit de stakeholders.
- Een ILOW is een instrument waar je de taakopvatting van een waterschap kan vastleggen en kan delen met je stakeholders.
- Een ILOW is door diverse waterschappen ervaren als een goede bron om uit te putten bij op te stellen programma's (o.a. WBP 2022-2027).
- Een ILOW kan dienen om input te geven aan de op te stellen POVI's en GOVI's.

Als een waterschap gebruik maakt of wil gaan maken van een ILOW is het belangrijk om deze op de juiste manier te benutten. In de hieronder staande opsomming zijn de uitkomsten van dit onderzoek vertaald naar een viertal handelingsperspectieven.

- Om een ILOW goed te laten aansluiten bij de behoefte van de gebruiker ervan is het van belang om gebiedspartners te betrekken bij het opstellen ervan.
- Om de ILOW te laten landen in POVI en/of GOVI is het aan te bevelen om gebruik te maken van bestaande relaties en netwerken. De kwaliteit, aanwezigheid en/of indeling van deze structuren hebben hiermee invloed op de kansen om het gedachtengoed uit de ILOW te laten landen in een POVI en/of GOVI.
- Een ILOW is een vertrekpunt dat deuren dient te openen. Hiermee is het dus geen (toetsingen) kader maar open uitnodiging.
- De ILOW is een mooi instrument, maar de houding en competenties van de waterschapsmedewerker hebben grote invloed op de doorwerking. Het is dan ook aan te bevelen om hier aandacht aan te besteden.

6.3 Vervolgonderzoek

In dit onderzoek kwamen een aantal zaken naar boven, die interessant zijn, maar niet in de scope van het onderzoek passen. Het is aan te bevelen om een onderzoek te doen naar de overeenkomst en verschillen van de 21 WBP's voor de periode 2022-2027. Het zou daarnaast waardevol zijn inzicht te krijgen in de rol opvatting, die de waterschappen hebben. Dit zou kunnen door middel van een tweede interview ronde of het analyseren van meerdere ILOW's wanneer deze zijn vastgesteld. Op het moment van schrijven waren namelijk pas vier van de tien ILOW's vastgesteld. Daarnaast zou het interessant zijn om verder onderzoek te doen naar de rol en invloed van de dijkgraaf, het DB en AB op de rol opvatting van het waterschap.

Bibliografie

- Aandeslagmetdeomgevingswet. (2017). *rol-waterschappen-relatie-omgevingsvisies*.
Opgehaald van <https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl>:
<https://aandeslagmetdeomgevingswet.nl/regelgeving/instrumenten/rol-waterschappen-relatie-omgevingsvisies/>
- Groenhuijzen , P., & van Eijk, P. (2019). *Van Bovi naar GOVI*. Opgeroepen op 12 3, 2020
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninklijksrelaties . (2020). *Nationale Omgevingsvisie* .
- Rijksoverheid. (2020). *taken-waterschap*. Opgeroepen op 11 23, 2020, van www.rijksoverheid.nl:
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/waterschappen/taken-waterschap>
- Rijksoverheid. (2020). *vernieuwing-omgevingsrecht* . Opgehaald van www.rijksoverheid.nl:
<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/omgevingswet/vernieuwing-omgevingsrecht>
- Roelands-Fransen, D., & Jager, R. (2020, 10 22). *het-waterbeheerprogramma-voor-integraal-waterbeheer*. Opgehaald van www.omgevingsweb.nl:
<https://www.omgevingsweb.nl/nieuws/het-waterbeheerprogramma-voor-integraal-waterbeheer/>
- Unie van Waterschappen. (2018). */thema/wet-en-regelgeving/waterschappen-in-nederland/*.
Opgehaald van www.uvw.nl: <https://www.uvw.nl/publicatie/waterschapskaart/>

Bijlage

1 Overzicht gesprekspartners extern

- Organisatie	Contactpersoon	Functie
Waterschap Noorderzijlvest	Letitia van der Merwe Marion Meijer Henry Frieswijk	Adviseur Omgevingsbeleid Projectmanager Communicatieadviseur
Wetterskip Fryslân	Ria Blaak Bieuwe Couperus Carl Schultz	Clustermanager Beleid Beleidsadviseur Waterkeringen Ab lid geborgd Bedrijven
Waterschap Hunze en Aa's	Boy de Vries	Senior Beleidsadviseur
Waterschap Drents Overijsselse Delta	Bertho Bulthuis	Beleidsadviseur
Waterschap Vechtstromen	Brenda Koopman	Strategisch adviseur (visievorming en agendering)
Waterschap Vallei en Veluwe	Andrea Swenne	Strategisch Beleidsadviseur
Waterschap Rijn en IJssel	Etta Meuter	Senior beleidsadviseur planvorming
Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	Dries Schuwer	Adviseur ruimtelijke ordening en Omgevingswet
Waterschap Amstel, Gooi en Vecht / Waternet	Tom Schoenmaker	Gebiedsregisseur
Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier	Gertjan Nederbragt	Strategisch adviseur
Hoogheemraadschap van Rijnland	Erwin de Groot	Beleidsadviseur
Hoogheemraadschap van Delfland	Sandra Fraikin	Afdeling Strategie, Innovatie en Beleidsadvies (SIB)
Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard	Saskia Tooten Ulrich Rackwitz	Programmamanager Beleidsmedewerker
Waterschap Rivierenland	Hans Merks	Teamleider Beleid Water en Dijken

Waterschap Hollandse Delta	Marion Brandsma	Strategische beleidsadviseur (afdeling strategie en beleid)
Waterschap Scheldestromen	Maurits Schipper	Adviseur ruimte en waterveiligheid
Waterschap Brabantse Delta	Remco van Rijen Patrick de Rooij	Senior-adviseur waterregulering/programmamanag er implementatie Omgevingswet, Senior beleidsmedewerker Waterbeleid & Plannen
Waterschap De Dommel	Paul van Dijk	Adviseur Strategie Water & Omgeving
Waterschap Aa en Maas	Ernest de Groot	Dagelijks Bestuurslid/Loco Dijkgraaf
Waterschap Limburg	Frans Verdonshot Christel Verstappen	Vakspecialist hydrologie Project Manager
Waterschap Zuiderzeeland	Jikke Balkema	Water and spatial planning policy advisor
Unie van waterschappen	Mark van Kruijning	Beleidsadviseur waterbeleid
Royal HaskoningDHV	Mandy van Kouwen	Adviseur klimaatadaptatie
Hogeschool Van Hall Larenstein	Peter Groenhuijzen	Reseacher

2 Overzicht gesprekspartners intern

Organisatie	Contactpersoon	Kantoor	Functie
Sweco	Elvira van der Zwaag	Groningen	Adviseur Ruimte en Ontwerp
Sweco	Thomas Braaksma	Zwolle	Adviseur stedelijk water
Sweco	Aline te Linde	De Bilt	Teammanager Gebiedsadvies
Sweco	Enrico Moens	De Bilt	Program Manager Climate Adaptation
Sweco	Roel Velner	Arnhem	Senior hydrologist
Sweco	Andries Makkinga	Alkmaar	Projectmanager Water en Locatieontwikkeling
Sweco	Leonie van den Hoek	Rotterdam	Procesbegeleider, adviseur, schrijver en omgevingsmanager
Sweco	Nikeh Booister	Rotterdam	Adviseur Waterbeheer
Sweco	Durk de Vries	Alkmaar	Adviseur/Landschapsarchitect
Sweco	Remco van Eijndhoven	Eindhoven	Adviseur Landschapsontwerp & Gebiedsontwikkeling
Sweco	Sara van Duijn	Rotterdam	Adviseur Omgevingsmanagement
Sweco	Ineke Wouda	Eindhoven	Omgevingsmanager
Sweco	Frans Kwadijk	De Bilt	Senior-Adviseur Ruimte
Sweco	Louis Broersma	De Bilt	Business Developer

3 Overzicht beoordelingskader ILOW

Om de diverse documenten te identificeren zijn er in dit onderzoek vier criteria gehanteerd: tijdshorizon, proces, doelgroep en integraliteit. Deze vier criteria zijn door de onderzoeker opgesteld waarbij het gedachtengoed van de omgevingswet ter inspiratie is gebruikt. Aan de hand van een door de onderzoeker opgestelde matrix (zie tabel 4) zijn de vier criteria beoordeeld met 1,2 of 3. Deze beoordeling heeft plaatsgevonden op basis van de voor de onderzoeker beschikbare informatie. Deze informatie bestond uit de interviewverslagen en indien beschikbaar de beoordeelde documenten. Vervolgens zijn de scores van de vier criteria opgeteld om een eindscore te creëren. Hierbij is geen wegingsfactor gehanteerd. Deze methode geeft inzicht in de drie verschillende stromen maar kent zo ook zijn tekortkomingen (zie 4.1). Door het vergelijken van documenten los van de status, context en of regionale nuances is mogelijk een onjuist of niet volledig beeld ontstaan. Ik wil hier nog een keer expliciet vermelden dat het niet het doel is om waterschappen te beoordelen ten opzichte van elkaar. Het doel is om de diversiteit zichtbaar te maken zodat de 21 waterschappen van elkaar kunnen leren.

Tabel 4 Matrix met overzicht van vier criteria

Criteria	Beschrijving
Tijdshorizon	1= Niet tot 2050 2 = Tot 2050 3 = 2050 of verder
Proces	1= Tot stand gekomen door intern proces 2= Tot stand gekomen samen met mede overheden 3= Tot stand gekomen met (groot aantal) stakeholder
Doelgroep	1= Gemaakt voor intern gebruik 2= Gemaakt voor mede overheden (input GOVI en POVI) 3= Gemaakt voor alle stakeholders
Integraliteit	1= Focus op wettelijke taken van waterbeheer 2= Naast wettelijk taken focus op water gerelateerde opgave 3= Naast kerntaken een brede blik op omgeving

Legenda	Beschrijving
	ILOW (9,10,11 en 12)
	Semi ILOW (5,6,7 en 8)
	Geen ILOW (1,2,3 en4)

De onderstaande tabel geeft een overzicht van de uitkomsten van de vier beoordeelde factoren. Het betreft hier geen rapportcijfer maar een beoordeling van de documenten aan de hand van de opgestelde matrix.

#	Waterschap	Naam langetermijnvisie	Totaal	Tijdshorizon	Proces	Doelgroep	Integraliteit
1	Waterschap Noorderzijlvest	Blauwe Omgevingsvisie (BOVI 1.0)	11	2	3	3	3
2	Wetterskip Fryslân	Blauwe Omgevingsvisie (BOVI)	12	3	3	3	3
3	Waterschap Hunze en Aa's	Visie in WBP + visie op organisatie	7	1	3	2	1
4	Waterschap Drents Overijsselse Delta	Watervisie 2030 (WV2030)	9	1	3	2	3
5	Waterschap Vechtstromen	Watervisie	11	2	3	3	3
6	Waterschap Vallei en Veluwe	Blauwe Omgevingsvisie 2050 (BOVI2050)	11	2	3	3	3
7	Waterschap Rijn en IJssel	Visie in WBP + visie op organisatie	7	1	2	2	2
8	Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden	Wateragenda + praatkaart en	9	1	3	2	3
9	Waterschap Amstel, Gooi en Vecht / Waternet	WBP + Praatkaarten	7	1	2	1	3
10	Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier	WBP + Deltavisie	6	1	3	1	1
11	Hoogheemraadschap van Rijnland	Visie in WBP + thematische visies	8	1	3	2	2
12	Hoogheemraadschap van Delfland	Watervisie Delftland	8	2	1	2	3
13	Hoogheemraadschap van Schieland en de Krimpenerwaard	Visie in WBP	5	1	1	2	1
14	Waterschap Rivierenland	Watervisie 2050	11	2	3	3	3
15	Waterschap Hollandse Delta	Omgevingsvisie	11	2	3	3	3
16	Waterschap Scheldestromen	Visie in WBP	4	1	1	1	1
17	Waterschap Brabantse Delta	Visie in WBP	4	1	1	1	1
18	Waterschap De Dommel	Visie in WBP + Water in Brabant 2030	7	1	2	2	2
19	Waterschap Aa en Maas	Het verhaal van de AA + Watervisiekaart	9	1	3	3	2
20	Waterschap Limburg	Bouwstenen voor water en klimaat	8	1	3	2	2
21	Waterschap Zuiderzeeland	Watervisie	9	1	3	3	2